

Gymnasiumafdelingen anno 2002

*Verslag van een enquête
door de Belangengroepering
Gymnasiale Vorming*

Inhoud

Samenvatting 4

Inleiding en verantwoording 6

Omvang en inrichting gymnasium afdelingen 11

In- door- en uitstroom van leerlingen 15

De Tweede Fase 22

Lesrooster en programma 24

Werving en profilering 27

Perspectieven en problemen 28

Ter afsluiting 31

Enquête Gymnasium-afdelingen anno 2002:

Gymnasium-afdelingen op scholengemeenschappen hebben grote aantrekkingskracht

De gymnasium-afdelingen bij scholengemeenschappen zijn populair. Samen tellen zij naar schatting ruim 33.000 leerlingen, naast de bijna 23.000 leerlingen die op zelfstandige gymnasia zitten. De Belangengroepering Gymnasiale Vorming (BGV) van de Algemene Onderwijsbond onderzocht de situatie op deze gymnasiumafdelingen. In dit rapport kunt u de resultaten lezen. De belangrijkste conclusies:

- Een grote en groeiende groep leerlingen gaat naar een gymnasiumafdeling van een scholengemeenschap. Op dit moment zijn er naar schatting ruim 33.600 leerlingen op 287 gymnasiumafdelingen. Op 54 procent van de scholen blijft het aantal stabiel, bij 29 procent is sprake van een stijging. Een kleine minderheid van de scholen – 17 procent – meldt een daling. Ter vergelijking: op de zelfstandige gymnasia zitten ruim 22.700 leerlingen.
- De stijging doet zich vooral voor in de onderbouwgroepen. Mogelijk dat daardoor ook de bovenbouw later groeit. De helft van de scholen heeft één gymnasiumklas, een aanzienlijke groep van 40 procent start met twee klassen. Slechts een klein deel zit daar nog boven.
- Over de toekomst van de gymnasiumafdelingen is meer dan de helft van de scholen optimistisch, een kwart antwoordt neutraal. Zij denken dat de gymnasiumafdeling veel aantrekkingskracht heeft.
- De opkomst van tweetalig vwo ziet tweederde van de scholen niet als een bedreiging. Zij denken dat de gymnasiumafdeling meer geschikt is voor leerlingen die een extra intellectuele uitdaging zoeken, terwijl het tweetalig vwo in hun ogen de meer praktisch ingestelde leerling aantrekt. Een derde denkt wel dat in de toekomst grote concurrentie ontstaat tussen tweetalig vwo en gymnasium-afdelingen, omdat zij op dezelfde doelgroep van getalenteerde en gemotiveerde leerlingen mikken.
- De gymnasium-afdelingen maken zich zorgen over het grote tekort aan docenten, onder andere voor klassieke talen. Juist voor het instandhouden van de gymnasiumafdeling hebben zij enthousiaste en inspirerende leraren Grieks en Latijn nodig. Het aantal jongeren dat voor deze vakken kiest op de universiteit is echter uitzonderlijk klein en schommelt rond de 60.
- Een andere knelpunt zijn de kleine examengroepen. Gemiddeld gaat het om 14 leerlingen met Latijn of Grieks. Een tweede klassieke taal wordt door erg weinig leerlingen gekozen. Het gaat bij de meeste scholen om tussen de één en vijf leerlingen. Veel scholen vrezen dat deze kleine groepen in de bovenbouw onbetaalbaar worden en vooral dat Grieks ‘in de gevarenzone’ komt.
- De afgelopen jaren heeft een groot aantal scholengemeenschappen hun gymnasiumafdeling scherper geprofileerd door al in de brugklas een aparte gymnasiumklas te starten. Voorheen startte het gymnasium daar in klas twee. 31 procent van de scholen heeft dat de afgelopen jaren gedaan of is van plan binnenkort te starten met een aparte gymnasium-brugklas.
- Op de meeste scholen krijgen gymnasium-leerlingen meer uren les. Toch wordt geprobeerd om

de lesweek beperkt te houden door iets te korten, vooral op moderne vreemde talen, expressievakken en Nederlands.

- Lang niet alle gymnasium-leerlingen halen de eindstreep. Ongeveer de helft stapt in de loop der jaren over naar het atheneum. De grootste klap valt bij de overgang van de derde naar de vierde klas. Uiteindelijk doen naar schatting 3900 leerlingen examen op een gymnasium-afdeling. Ter vergelijking: op de zelfstandige gymnasia waren 2500 eindexamenkandidaten.
- De invoering van de Tweede Fase heeft geen

invloed gehad op het keuzegedrag van leerlingen. Nog steeds gaan ongeveer evenveel leerlingen van de derde klas door naar het gymnasium in de bovenbouw.

- Bij de invoering van de Tweede Fase is het nieuwe vak klassieke culturele vorming ingevoerd, een zelfstandig vak dat ook leerlingen van havo en vwo zouden kunnen volgen. Op 36 procent bestaat die mogelijkheid ook echt, op andere scholen wordt het vak alleen aan de gymnasia aangeboden.

De Belangengroepering Gymnasiale Vorming is onderdeel van de Algemene Onderwijsbond, de bond voor iedereen die in het onderwijs werkt.

Wie meer wil weten over de BGV kan informatie krijgen bij de voorzitter, Hans Marcelis:

j.t.kmarcelis@freeler.nl

Wie informatie over de Algemene Onderwijsbond wil of lid wil worden van AOb en BGV kan terecht op www.aob.nl of belt met 0900-4 63 62 62

Gymnasiumafdelingen anno 2002

Verslag van een enquête door de Belangengroepering Gymnasiale Vorming

Waarom een enquête?

Een gymnasiumopleiding wordt al sinds jaar en dag aangeboden op een kleine 40 zelfstandige gymnasia en een veel groter aantal scholengemeenschappen, variërend van 'breed' (vmbo t/m vwo) tot 'smal' (alleen vwo/havo) en wat daartussen ligt.

Over de stand van zaken op de gymnasia is veel actuele informatie bekend dankzij de jaarlijkse enquête van de VRZG, de rectorenvereniging van die scholen.

Dat geldt zeker niet voor de gymnasiale afdelingen en stromen binnen scholengemeenschappen aangezien in de gangbare statistieken van CBS, ministerie en inspectie deze afdelingen al sinds vele jaren niet meer apart benoemd worden. Daarom heeft de BGV in de loop van haar bestaan diverse malen een onderzoek gedaan naar het reilen en zeilen van deze vorm van gymnasium onderwijs; het laatste rapport dateert van 1989 en sindsdien is er in het voortgezet onderwijs zoveel gebeurd en veranderd dat het tijd leek voor een 'update' van de gegevens.

Het doel daarbij is tweeledig: het verzamelen van enig cijfermateriaal over de inrichting van deze opleidingen en de daarbij betrokken leerlingstromen en het inventariseren van de keuzes die scholen maken bij het positioneren van hun gymnasium en van de activiteiten die zij ondernemen ter versterking van die positie. Dit laatste kan - zo is onze ervaring - afzonderlijke schoolleidingen of teams inspireren tot herbezinning en eventuele bijstellingen op de eigen school.

Omdat wij ons realiseren dat er al erg vaak een beroep wordt gedaan op schoolleidingen om gegevens te verstrekken en te rapporteren over de gang van zaken, hebben we de vragenlijst bewust beperkt tot grote lijnen en globale cijfers. Wellicht heeft dat bijgedragen tot een vrij hoge respons; maar het betekent wel dat er geen exacte getallen of gedetailleerd statistisch materiaal mogen worden verwacht.

Het ging ons om het bieden van een landelijk beeld en de trends die daarin te herkennen zijn. Of we daarin geslaagd zijn, zal de lezer moeten beoordelen.

We zijn de vele scholen die mee wilden werken in elk geval erg dankbaar en hopen dat zij enig profijt zullen hebben van de uitkomsten die in deze rapportage verwerkt zijn.

Respons en representativiteit

De vragenlijst is verstuurd aan 287 scholengemeenschappen, waarvan wij veronderstelden dat zij een gymnasiumafdeling of -stroom kennen. Daarbij hebben we gebruikgemaakt van gegevens van het Cito over scholen die eindexamenkandidaten tellen met Latijn en/ of Grieks in hun examenpakket. Door vergelijking van die gegevens met andere bestanden hebben we geprobeerd na te gaan, welke scholen atheneum met Latijn zijn; aan die scholen hebben we onze enquête niet toegezonden. Het is echter niet zeker dat de overblijvende scholen ook inderdaad een gymnasiumafdeling hebben.

Onder 'gymnasium' verstaan wij - conform de

wettelijke regels - een opleiding waarbij de leerlingen zowel Latijn als Grieks wordt aangeboden en waar zij in minstens één van beide vakken eind-examen doen. Dat is niet het geval op athenea met Latijn en daarom zijn zij niet in deze enquête betrokken.

In de vraagstelling en ook in dit verslag is vaak sprake van een "gymnasiumafdeling"; daarmee bedoelen we de groep leerlingen die die opleiding volgen, ook wanneer de school formeel zo'n afdeling niet of slechts in enkele leerjaren onderscheidt.

Van 185 scholen hebben we een geheel of gedeeltelijk ingevuld formulier terugontvangen; uitgaande van het eerder genoemde getal - waar we dus een zekere marge bij moeten aanhouden - betekent dit een respons van 65%. In enquêteland wordt dat beschouwd als een mooi resultaat; we zijn er dan ook erg tevreden over en menen dat daarmee sprake is van een representatief beeld voor de totale doelgroep.

De scholen zijn door ons bij de verwerking verdeeld in drie categorieën: *breed* (dwz. van vmbo t/m vwo), *mavo/havo/vwo* (waarbij mavo inmiddels de t-stroom van het vmbo vormt) en *havo/vwo*. De 185 respondenten waren als volgt over deze drie categorieën verdeeld: 83 brede scholen; 59 scholen met mavo, havo en vwo en 43 scholen voor havo/vwo. Alle drie de varianten zijn dus redelijk vertegenwoordigd.

Wanneer we deze getallen vergelijken met de Cfi-gegevens over het aantal scholen met vwo in 2002 moeten we concluderen dat vrijwel alle scholen in de categorie *havo/vwo* onze enquête hebben ingevuld, terwijl van de scholengemeenschappen *mavo/havo/vwo* ruim de helft in onze rapportage is terug te vinden. Voor de categorie *breed* (dus inclusief vbo) is het moeilijk om een conclusie te

trekken, omdat niet bekend is hoeveel daarvan een gymnasium omvatten; ongeveer 30% van het totale aantal brede scholen is in onze enquête vertegenwoordigd.

Het algemene beeld

Vooruitlopend op de bespreking van de afzonderlijke items in de enquête is het wellicht interessant om het totaalbeeld te schetsen dat uit de antwoorden oprijst. Dat beeld kan gerust vrij positief genoemd worden, zowel wat betreft de huidige situatie als in de toekomst-verwachtingen van de respondenten.

Op iets meer dan de helft van de scholen (53%) wordt de bezetting van de gymnasium-afdeling in de afgelopen jaren stabiel genoemd; bijna 30% spreekt van een stijging van het leerlingenaantal en de overige scholen zien een daling van het aantal gymnasiasten.

Elders zal nader worden ingegaan op de details van groei en krimp zoals die gerapporteerd worden.

Gevraagd naar de toekomstperspectieven voor de gymnasiumafdeling in de komende 5 à 10 jaar antwoordt 57% van de invullers optimistisch te zijn; 18% uit zich bezorgd over de kansen op voortbestaan en de overige 25% drukt zich neutraal uit. Uit antwoorden op andere vragen blijkt dit - zoals te verwachten - sterk afhankelijk van factoren als de ligging van de school en de concurrentie in de omgeving, maar er worden ook andere zaken genoemd die van invloed zijn.

Daarop zal nog nader worden ingegaan.

Ook met betrekking tot de invloed van de Tweede Fase op de keuze van Latijn of Grieks in de bovenbouw en dus op het streven naar een gymnasium-diploma klinken de antwoorden van onze respondenten voorlopig vrij geruststellend: op meer dan de helft (54%) van de scholen lijkt die keuze

onveranderd; 22% ziet een daling van het aantal leerlingen met Latijn en/ of Grieks in de bovenbouw en bij de overige (24%) is zelfs sprake van een stijging!

Bedacht moet natuurlijk wel worden dat het hier gaat om de ervaringen in de eerste jaren van de Tweede Fase.

Verantwoording van opzet en bewerking

In de enquête werden zowel kwantitatieve gegevens gevraagd als meer inhoudelijke vragen

gesteld over de inrichting en de beleidskeuzes van de scholen; bij sommige vragen ging het om feitelijke gegevens, bij andere om meningen en verwachtingen. Het is duidelijk dat bij die laatste soort de antwoorden nogal gekleurd kunnen worden door de opvattingen van degenen die met de invulling belast werden: soms waren dat leden van de schoolleiding, dan weer classici en in een aantal gevallen weten we het niet.

Op het punt van de cijfermatige gegevens hebben we ervoor gekozen, in de vraagstelling en de bege-

1,7% VAN DE LEERLINGEN SNAPT ER NIETS VAN...

leidende brief aan te geven dat het ons om globale gegevens ging. Dit om te voorkomen dat er veel zoekwerk gedaan zou moeten worden en een aantal scholen daardoor ontmoedigd zou worden om deel te nemen. Uiteraard heeft dat consequenties voor de hardheid van de cijfers.

Ons streven was, naast de actuele stand van zaken (als peildatum hielden we aan **1 oktober 2002**) ook het verleden (**de laatste 10 jaar**) in beeld te brengen. Dit heeft wel tot gevolg gehad dat bij sommige vragen - door het gebruik van tegenwoordige of verleden tijd - misverstanden konden ontstaan en dat de cijfers van de verschillende onderdelen niet altijd geheel vergelijkbaar waren, omdat we niet naar cohorten vroegen. We hebben hiermee bij de bewerking rekening gehouden.

Hoewel in de vragen meestal duidelijk werd of het ging om de periode vóór de Tweede Fase of niet en er in een aparte rubriek vragen over de nieuwe situatie vanaf de invoering daarvan werden gesteld, kan niet geheel uitgesloten worden dat in sommige gevallen de ingevulde aantallen ook al een enkel leerjaar 'nieuwe stijl' omvatten. Op het totaalbeeld lijkt ons dat niet van invloed.

Ondanks een zorgvuldige vraagstelling en het uittesten daarvan bij een aantal proefscholen bleek een enkele vraag toch nog moeilijkheden op te leveren: dat gold met name voor de plaats van de klassieke talen in de profielen vanaf het vierde leerjaar, maar ook bij de doorstroomgegevens van gymnasiumleerlingen in de onderbouw, dit laatste omdat antwoorden verschillend gelezen moeten worden al naar gelang er sprake is van een brugklas gymnasium of een start in het tweede (of zelfs derde) leerjaar.

In de betreffende rubriek zal worden toegelicht hoe we dat probleem door eigen interpretatie en vergelijking met andere vragen hebben aangepakt. Op zoek naar verbanden hebben we de scholen onderverdeeld in drie categorieën (hiervoor al

genoemd); dit is natuurlijk een min of meer subjectieve indeling die uitsluitend bedoeld was voor de bewerking van de gegevens en die geen enkel waardeoordeel inhoudt over de betreffende schoolstructuren!

In onze rapportage hoeden we ons voor uitspraken die niet door de ingezamelde gegevens gelegitimeerd worden; wel kiezen we ervoor - ter wille zowel van de leesbaarheid als van het nut voor de scholen - hier en daar aan de kale cijfers en percentages enige conclusies en eigen interpretatie te verbinden. Uiteraard komen die geheel voor de verantwoording van de makers van dit verslag; voor op- en aanmerkingen houden zij zich aanbevolen.

Niet elke school heeft alle vragen beantwoord. Dat kan heel verschillende redenen hebben: in sommige gevallen is het beantwoorden van de enquête geheel aan classici overgelaten waardoor algemene schoolgegevens vaak onbereikbaar bleven. Ook kwam het voor dat men de gymnasiumafdeling nog te jong vond - omdat hij pas enkele jaren geleden gestart was - om een bepaalde vraag te beantwoorden. Niet ingevulde antwoorden hebben we bij het berekenen van percentages buiten beschouwing gelaten.

Relatie met andere gegevens

Vlak voor de afronding van dit verslag ontvingen wij een door de SLO uitgebracht rapport over een enquête die de Vereniging van Classici Nederland (VCN) in het schooljaar 2001-2002 heeft gehouden onder classici van alle scholen waar Latijn en/of Grieks wordt gegeven.

In het voorwoord staat dat door gebrek aan tijd en mankracht de gegevens pas na lange tijd zijn verwerkt.

Hoewel deze enquête onder de classici van 226 scholen (zelfstandige gymnasia, scholengemeenschappen en athenea met Latijn) veel meer vaktechnisch en inhoudelijk gericht was, een bredere doelgroep van scholen had en op een ander tijdstip heeft plaatsgevonden, zijn er wel raakvlakken met ons onderzoek. Helaas was het door het late moment van verschijnen niet mogelijk dit materiaal grondig te bestuderen.

We volstaan ermee, op enkele plaatsen in ons rapport een soort voetnoot toe te voegen - herkenbaar aan het symbool ? - waarin naar de VCN-gegevens wordt verwezen.

Wellicht zal in overleg met het VCN- bestuur nog nadere studie van overeenkomsten en verschillen tussen beide data- verzamelingen plaatsvinden.

Startvragen

Onder dit kopje vroegen wij aan het begin van de enquête om een aantal gegevens die een beeld moesten opleveren van de samenstelling en de grootte van de school en de omvang van het vwo respectievelijk de gymnasiumafdeling daarbinnen. Daartoe kwam in de eerste vraag de **breedte** van de school aan de orde, daarna de **omvang** van de totale leerlingenpopulatie, vervolgens het aantal leerlingen van het **vwo** en tenslotte de vraag hoeveel van die vwo-leerlingen tot de **gymnasiumleerlingen** gerekend werden (hierna telkens het gymnasium of de gymnasiumafdeling genoemd).

De verhouding tussen de vwo-afdeling en de hele school

In onderstaande tabel staat cijfermatig vermeld welk aandeel het vwo heeft binnen de schoolpopulatie. Het aantal scholen dat deze vraag niet heeft beantwoord staat in de tabel op de derde regel.

percentage vwo : school

	breed	m/h/v	h/v
aantal respondenten	83	59	43
niet vermeld	10	3	9
10 – 20%	35 (48.5%)	8 (14.5%)	—
21 – 30%	31 (42.5%)	24 (43%)	4 (12%)
31 – 40%	5 (6.5%)	14 (25%)	(20.5%)
>40%	2 (2.5%)	10(17.5%)	23(62.5%)

Uit de cijfers valt af te lezen dat het percentage van het vwo in de school toeneemt naarmate de school minder afdelingen kent. Dat was ook te verwachten.

Bij brede scholengemeenschappen komt het een enkele keer voor dat de vwo-afdeling minder dan 10% uitmaakt van de schoolpopulatie. Omdat dit zo weinig voorkomt, is dit aantal opgenomen bij de categorie van 10 – 20%.

Veruit de meeste brede scholengemeenschappen (ruim driekwart) hebben een vwo-afdeling tussen de 10 en de 30% van de totale school.

Bij de smallere scholengemeenschappen - die bestaan uit mavo, havo en vwo- is er een verschuiving naar de hogere percentages zichtbaar: 21 – 30% is veruit de grootste categorie, 10 – 20% is veel kleiner dan bij de brede scholengemeenschappen, terwijl de beide categorieën met de hoogste percentages veel groter zijn dan bij de scholen met meer afdelingen.

Van de smalste scholen - die alleen havo en vwo hebben- is bij meer dan de helft het vwo groter dan 40% van de hele school. Opvallend is het in verhouding grote aantal van deze smalle scholen dat geen melding gemaakt heeft van het aantal leerlingen van deze afdeling. Wij nemen maar aan dat de getallen bij degenen die de vraag niet beantwoord hebben, niet erg afwijken van de wel ingestuurde gegevens.

Al met al zijn uit dit staatje geen opzienbarende

conclusies te trekken. Het is nu eenmaal logisch dat bij een havo/vwo- school het percentage van de vwo-leerlingen (t.o.v. het totaal) hoger is dan bij bredere scholen.

We realiseren ons overigens dat de samenstelling van een scholengemeenschap en de omvang van de onderdelen vaak te verklaren zijn uit de ontstaansgeschiedenis en uit de achtergrond van de scholen die werden samengevoegd.

De verhouding tussen de gymnasiumafdeling en het gehele vwo

In de volgende tabel staat vermeld hoe groot de omvang is van de groep gymnasiumleerlingen binnen het vwo.

percentage gymnasium : vwo

	breed	m/h/v	h/v
aantal respondenten	83	59	43
niet vermeld	11	5	7
10 – 20%	20 (28%)	11 (20%)	8 (22%)
21 – 30%	31 (43%)	16 (30%)	10 (28%)
31 – 40%	15 (21%)	16 (30%)	10 (28%)
> 40%	6 (8%)	11 (20%)	8 (22%)

Ook hier is het aantal scholen dat een gymnasiumafdeling heeft die minder dan 10% van het vwo beslaat, zo klein dat ze zijn opgenomen in de categorie 10 – 20%. Gymnasiumafdelingen van een zo geringe omvang komen wel een paar keer voor bij de brede scholengemeenschappen en ook bij de mavo/havo/vwo- scholen, maar niet bij de smalste scholen.

Bij de brede scholen is te zien dat grote gymnasiumafdelingen - die bijna net zo groot zijn als het atheneum of groter- weinig voorkomen. Bij de categorie van 21 – 30% staat het hoogste aantal. Deze groep omvat alleen al haast de helft van alle

brede scholengemeenschappen.

De verschillen tussen de percentages zijn bij de kleinere schoolsoorten duidelijk kleiner. Het meest opvallend is dat de hoogste categorie (> 40%) zowel bij mavo/havo/vwo als bij havo/vwo net zo groot is als de laagste (10 – 20%). De tussenliggende categorieën zijn ook voorzien van dezelfde getallen. Die aantallen zijn wel hoger, maar niet veel. De meest vlakke verdeling in de omvang van de gymnasiumpoot is die van de smalste scholen.

De algemene conclusie moet luiden dat scholen met alleen havo en vwo zeker niet altijd een - in verhouding - grotere gymnasiumafdeling hebben dan bredere scholen.

Stabiliteit van de aantallen

De laatste van de startvragen betrof het stijgen, stabiel blijven of dalen van de leerlingen-aantallen voor het gymnasium. Diezelfde vraag kwam terug in het derde onderdeel van de enquête dat de in-, door- en uitstroom van de gymnasiumleerlingen betrof.

Daarom kunnen al deze zaken in één tabel weergegeven worden, zoals hieronder. Bedacht moet wel worden dat het natuurlijk om een globale indruk van de respondenten gaat.

Stabiliteit van het gymnasium

	dalend	stabiel	stijgend	anders
totaal gymnasium	32 (18%)	93 (53%)	50 (29%)	10
begin gymnasium	31 (18%)	91 (54%)	47 (28%)	16
eindex.kandidaten	41 (25%)	103 (63%)	20 (12%)	21

De getallen van de laatste 2 regels (begin gymnasium en eindexamenkandidaten) zijn gebaseerd op gegevens van de laatste tien jaar voor de invoering van de Tweede Fase, zoals die door ons

gevraagd werden. Onder 'anders' staan in de tabel behalve de op dit punt niet ingevulde gegevens ook enkele scholen waarbij aangegeven werd dat er sprake was van wisselende patronen. Ook hier vermeldden enkele scholen dat hun gymnasium te kort bestond om er een zinnig antwoord op te geven.

De categorieën 'stabiel' en 'stijgend', die allebei als redelijk positief beschouwd kunnen worden, zijn samen goed voor ruim driekwart. Alleen bij de eindexamenaantallen blijkt het aantal dalers groter te zijn dan dat van de stijgers.

De conclusie mag zijn dat de groei vooral in de onderbouw zit. Wellicht geeft dit aan dat er over enkele jaren ook in de bovenbouw wat groei verwacht mag worden, als tenminste de door- en uitstroom niet erg verandert. De invloed die de Tweede Fase hierop lijkt te hebben komt in een ander onderdeel aan de orde.

Inrichting van de school m.b.t. het gymnasium

In het tweede onderdeel van de enquête was onze eerste vraag die naar de vorming van aparte gymnasiumklassen. De meeste scholen onderscheiden een gymnasiumafdeling in de tweede en de derde klas, maar de gymnasiumbrugklas wint steeds meer terrein.

Onderstaand staatje is niet zo eenduidig als de voorgaande. Immers er zijn meerdere antwoorden mogelijk en die zijn ook gegeven. Wat wel duidelijk zal zijn is dat de regels 'vanaf I', 'vanaf II', 'alleen III' en 'geen' elkaar uitsluiten. Maar de antwoorden m.b.t. de bovenbouw kunnen ook gecombineerd zijn met 'vanaf I' en 'vanaf II'. De categorie 'geen' bestaat deels uit de scholen met een verlengde brugperiode en deels uit samenvoegingen van vwo-leerlingen of nog brede-

re groepen op grond van praktische overwegingen vanwege het geringe aantal leerlingen voor de klassieke talen.

Gymnasiumklassen

	breed	m/h/v	h/v
vanaf I	24	22	17
vanaf II	43	25	24
alleen III	4	3	1
t/m IV	8	6	1
onder- en bovenbouw	14	6	1
geen	12	9	1

Uit de antwoorden op de daarna volgende vragen blijkt dat er in de laatste tien jaar veel veranderd is in deze inrichting en dat er nog meer veranderingen op komst zijn, vooral met betrekking tot het starten van gymnasium in de eerste klas. Uit onderstaand staatje blijkt overduidelijk hoeveel scholen de laatste jaren gestart zijn met een brugklas gymnasium of daartoe plannen hebben. Een enkele keer werd vermeld dat er een paar jaar geen aparte gymnasiumklassen gevormd zijn, maar dat er nu weer plannen zijn dat wel te doen.

Invoering gymnasium- brugklas

	breed (83)	m/h/v (59)	h/v (43)
brugklas gymn. ingevoerd	20	19	11
brugklas gymn. gepland	4	2	2

De meeste scholen zijn druk bezig hun gymnasium verder te profileren. Men heeft daar verschillende methodes voor. Vaak zijn de geringe aantallen leerlingen een onoverkomelijk struikelblok voor het vormen van speciale gymnasiumklassen, maar zodra zich de gelegenheid voordoet richten de scholen wel zo'n aparte klas in. Ook zijn er scholen waar men de naam gymnasium vermijdt, maar de leerlingen wel apart groe-

peert. Eén school heeft jarenlang een tweede klas vwo met verplicht Latijn aangeboden om de keuze voor gymnasium te bevorderen. Een andere school had binnen de verlengde brugperiode een 2e klas havo/vwo met Latijn.

Start Latijn en Grieks

	in I	in II	in III
start Latijn	85	100	
start Grieks	4	156	25

Ook uit dit staatje blijkt dat beginnen met de klassieken in de eerste klas heel veel voorkomt: bijna de helft van de scholen doet dat al.

Een verschijnsel dat een aantal jaren geleden nog wel voorkwam, nl. met Latijn zowel als Grieks starten in de derde klas, is in de nu verzamelde gegevens niet terug te vinden.

Daarnaast is er een klein deel van de scholen dat al in de eerste ook met Grieks begint.

De reden zal er vooral in gezocht moeten worden, dat men hoopt hierdoor de kans te vergroten dat meer leerlingen Grieks zullen kiezen.

Verder zijn er ook scholen die weliswaar geen aparte gymnasiumbrugklas hebben, maar wel meer aandacht aan de Griekse mythologie en de klassieke cultuur besteden in het eerste leerjaar.

→ ook het VCN-onderzoek wijst op toename van het aantal scholen dat in de brugklas met de klassieken begint.

Lessentabel Onderbouw

Bij bestudering van de antwoorden op de vraag, of en hoe de lessentabel voor de onderbouw voor gymnasiumleerlingen is aangepast om ruimte te scheppen voor de klassieke talen, blijkt dat hierin

geen uniforme oplossing is gezocht.

Ongeveer een kwart van de scholen heeft ervoor gekozen om de lessentabel van gymnasium- en atheneumleerlingen gelijk te houden, terwijl men op driekwart van de scholen de lessentabel heeft aangepast en door een “verdunning” van de tabel voor andere vakken ruimte heeft gecreëerd voor Latijn en/of Grieks.

Wanneer we kijken naar de vakken waarbij deze reductie heeft plaatsgevonden dan zien we dat geen enkel vak hierbij is gespaard. Het meest wordt ingeleverd door de moderne vreemde talen en de groep “expressievakken” muziek/tekenen/-handvaardigheid + techniek. Nederlands komt op de derde plaats (misschien uitgaande van de gedachte dat een stuk van de te behandelen grammatica bij de klassieken ook aan de orde komt). Opvallend is dat in een relatief groot aantal gevallen bij aanpassing van de tabel ook het vak wiskunde niet ontzien wordt.

In onderstaand lijstje is te zien hoe vaak de verschillende vakken genoemd werden:

aanpassing lessentabel gymnasiasten

moderne vreemde talen.	113
expressievakken + techniek	97
nederlands	70
wiskunde	36
aardrijkskunde	19
lichamelijk opvoeding	17
economie	15
studieles/ begeleidingslessen / mentorlessen	12
geschiedenis	11
natuur-/scheikunde	11
verzorging	11
biologie	8
godsd./ levensbesch.	5
informatica	2

Roosterlengte

Elders in de enquête werd de vraag gesteld, of de lengte van de schooldag /-week voor gymnasiumleerlingen verschilt van die voor hun collega's op het atheneum. Door combinatie van de antwoorden (voor de onderbouw) met bovengenoemde gegevens over de lessentabel krijgen we het volgende beeld: 17% van de gymnasiumleerlingen heeft voor de gezamenlijke vakken een zelfde tabel als hun studiegenoten op het atheneum en daardoor een langer rooster.

De klassieke talen komen er voor deze leerlingen bovenop- uitgaande van de gedachte dat zij wel iets meer aankunnen en wellicht een grotere motivatie en werklust hebben.

Bijna de helft van de scholen (47%) kent een verschillende tabel en toch een langer rooster.

Waarschijnlijk wordt hier het aantal uren voor Latijn en Grieks slechts gedeeltelijk gecompenseerd door een verlaging van uren aantallen voor andere vakken.

Ongeveer eenderde (30%) van de scholen heeft voor gymnasiumleerlingen een verschillende tabel in petto in combinatie met een even lang rooster. Hier wordt blijkbaar het aantal uren klassieke talen geheel gecompenseerd door een evenredige reductie in de andere vakken.

Tenslotte resteert nog een zeer gering aantal scholen (6%) waarbij men - blijkens de gegeven antwoorden - uitgaande van dezelfde tabel voor alle leerlingen toch uitkomt op een even lang rooster. Dat dit niet kan kloppen is evident: immers de lessen klassieken zouden dan gelijktijdig gegeven worden met andere vakken. Je kunt veel van gymnasiumkinderen verwachten, maar de gave van bilocatie hebben ook zij niet.

Een aparte schoolleider voor de gymnasiumafdeling?

De laatste van de 'inrichtingsvragen' was, of er een aparte conrector / afdelingsleider / coördinator voor het gymnasium op de school is. Deze functionaris werd inderdaad een aantal malen genoemd:

* in brede scholengemeenschappen 7 keer

* bij mavo/havo/vwo-scholen 9 keer

* bij havo/vwo (slechts) 2 keer.

Een enkele keer is deze persoon vooral of speciaal belast met de bovenbouw, in andere gevallen juist met de onderbouw. Het aanwijzen van een schoolleider voor (een deel van) de gymnasiumafdeling zal meestal bedoeld zijn om het gymnasium meer te profileren.

In hoeverre dat effect heeft, is uit onze gegevens niet te destilleren.

Positiever geformuleerd: er zijn heel wat scholen waar de gymnasiumafdeling blijkt te floreren, ook zonder de speciale zorg van een eigen conrector of afdelingsleider.

Totaal aantal gymnasiumleerlingen

Vooropgesteld moet worden dat het begrip gymnasiumleerling niet eenduidig gedefinieerd is en dat scholen de betreffende vraag dan ook verschillend hebben ingevuld. De vraag luidde: "Hoeveel daarvan(de vwo-ers) rekent U tot de gymnasiumleerlingen?" Afhankelijk van de inrichting van de school telde de één alleen de leerlingen in aparte gymnasiumklassen in de onderbouw; een ander juist alleen de bovenbouwleerlingen met Latijn en/ of Grieks in het pakket en de brugklas werd soms wel, soms niet meegerekend.

Hoewel de antwoorden dus enigmatische subjectief zijn nemen we ze toch als uitgangspunt voor een benadering van het totaal aantal gymnasiumleerlingen op scholengemeenschappen op de *peil-*

datum (1 okt.2002). Van de 185 scholen hebben er 18 de vraag niet beantwoord; de resterende (167) scholen gaven samen op **19.560** gymnasiumleerlingen te hebben. Wanneer we dit omrekenen naar het door ons aangehouden aantal van 287 scholen komen we op een geschat totaal van **33.615**.

Samen met de **22.753** leerlingen die de zelfstandige gymnasia op de genoemde datum telden levert dit een totaal op van **56.368** leerlingen die in het schooljaar 2002-2003 een gymnasiumopleiding volgden.

In-, door- en uitstroom van gymnasiumleerlingen

Een belangrijke graadmeter voor het succes van de gymnasiumafdeling is natuurlijk de mate waarin men er in slaagt leerlingen te laten kiezen voor die opleiding en hen vervolgens weet te motiveren om daarmee langer door te gaan.

In de jaarlijkse rapportage aan de Inspectie wordt dat soort gegevens aangeduid als in-, door- en uitstroom (IDU) en gebruikt voor het maken van rendementberekeningen.

We hebben die terminologie overgenomen, ook al is het duidelijk dat 'uitstroom' in dit geval niet betekent dat een leerling de school verlaat en dat bij een overstap van gymnasium naar atheneum er geen aanleiding is om daar conclusies over het rendement van de opleiding aan te verbinden.

Toelating tot de gymnasiumopleiding

De eerste vraag in dit onderdeel van de enquête had betrekking op de criteria die scholen hanteren voor de toelating tot de gymnasiumafdeling; de eerste drie gegevens uit de tabel waren door ons gesuggereerd; de overige zijn daar door de invullers aan toegevoegd.

	scholen met Latijn vanaf het 1 ^e leerjaar	scholen met Latijn vanaf het 2 ^e leerjaar
eindtoets basisonderwijs	70%	17%
advies basisonderwijs	70%	13%
cijfers brugklas	39%	100%
keuze/wens ouders en/of leerling	9%	22%
advies docenten	3%	35%

De percentages zijn berekend ten opzichte van het aantal responderende scholen in de desbetreffende categorie (scholen met Latijn vanaf de 1e klas en die met Latijn vanaf de 2e). Door combinatie van beide kolommen krijgt men ook een goed beeld van de frequentie waarmee de diverse criteria door de hele groep respondenten genoemd werden.

Scholen die met de gymnasiumopleiding beginnen in de eerste klas (46% van het totale aantal respondenten), baseren zich begrijpelijkerwijze in hoofdzaak op de beide toelatingsgegevens, de in de hoogste groepen van het basisonderwijs afgenomen eindtoets (Cito e.a.) en het advies van de basisschool. Scholen waar de gymnasiumopleiding in het tweede leerjaar begint (54% van het totale aantal respondenten), baseren zich alle in elk geval op de in de brugklas behaalde cijfers; een enkele school tekent daarbij aan vooral op de 'kennisvakken' te letten. Het advies van de docenten blijkt bij het bepalen welke leerlingen naar het gymnasium kunnen ook een rol te spelen, zij het bij een kleiner aantal scholen.

Daarnaast is er bij een aantal scholen enige ruimte voor de eigen wens van ouders en leerlingen, ook wanneer de overige indicaties niet tot determinatie voor de gymnasiale richting geleid zouden hebben. Dat leerlingen alleen wanneer zij en hun ouders dat zelf willen in een gymnasiumklas of -stroom worden geplaatst, lijkt ons vanzelfsprekend, maar hier gaat het kennelijk om een zwaardere en meer actieve inbreng van hun kant in de determinatie.

Enkele scholen melden expliciet ook te letten op interesse en motivatie van de leerling.

Een klein percentage van de scholen waar het gymnasium in de eerste klas begint, geeft toch aan de brugklascijfers en het advies van de docenten te laten meewegen. Als dit niet het gevolg van vergissingen bij de invulling, lijkt ons de meest plausibele interpretatie dat zo'n eerste klas gymnasium toch een brugklas-karakter heeft en dat aan de hand van de resultaten aan het eind van dat jaar bekeken wordt of de leerling inderdaad op zijn plaats zit.

Omgekeerd geeft een aantal scholen waar het gymnasium in de tweede klas begint aan toch ook

nog op de toelatingsgegevens van de basisschool te letten. Enkele scholen vermelden expliciet dat er wel sprake is van een zekere voorselectie in het 1e leerjaar, maar dat daar nog geen typische gymnasiumvakken worden gegeven; kennelijk vindt dan nog een nadere afweging rond een gymnasiumadvies plaats. Overigens moet worden opgemerkt dat de Inspectie bij de kwaliteitskaart de adviezen van de basisschool zelfs hanteert voor de bepaling van het rendement van scholen tot in het derde leerjaar; de invloed van dit advies strekt zich dus over een langere periode uit!

Vermeldenswaard vinden wij tenslotte nog dat er ook scholen zijn die een brugklas gymnasium kennen, maar toch instroom in 2-gymnasium vanuit een andere eerste klas mogelijk maken; leerlingen die die stap zetten, worden met inhaallessen opgevangen.

Al met al ontstaat de indruk dat er natuurlijk nuanceverschillen tussen de scholen zijn, maar dat de determinatie voor het gymnasium altijd een zorgvuldig proces is, waarin steeds meerdere gegevens naast elkaar worden gezet.

Jaarlijks aantal starters

aantal leerlingen in 1 ^e gymnasiumjaar*	percentage scholen
1-30	51%
31-60	39%
>60	10%

* ongeacht of dit in het eerste of tweede leerjaar van de school is.

De meeste scholen vormen één beginnende gymnasiumklas of hebben in elk geval een groep starters ter grootte daarvan. Een iets lager, maar toch ook aanzienlijk percentage begint met twee klassen of een daarmee corresponderend leerlingenaantal. Een klein deel van de scholen komt daarboven.

Het zal duidelijk zijn dat - uitgaande van een zekere 'uitstroom' in de volgende leerjaren - (waarover in het vervolg van deze paragraaf) het aantal starters van invloed is op de mogelijkheid tot handhaving van aparte gymnasiumklassen.

Stabiliteit van het startersaantal

stabiel	54%
dalend	17%
stijgend	29%

Ruim de helft van het aantal responderende scholen geeft aan dat de instroom aan het begin van de gymnasiumopleiding de laatste 10 jaar stabiel is geweest. Het aantal scholen dat een stijging meldt is duidelijk hoger dan dat van de 'dalers'. In combinatie met de uitkomst van de vorige vraag lijkt de conclusie gerechtvaardigd dat het in elk geval aan de poort van de klassieke vorming zeker niet slecht gaat: over de belangstelling voor het gymnasium hebben de meeste scholen niet te klagen.

Aantal afvallers/ overstappers per leerjaar

We vroegen de scholen om aan te geven, hoeveel van de degenen die beginnen met latijn (en daarmee met een mogelijke gymnasiumopleiding) na één resp. twee en drie jaar overstappen naar een andere afdeling of stroom. Omdat dit - afhankelijk van het startmoment- over verschillende leerjaren kan gaan hebben we bij de bewerking van de antwoorden de scholen verdeeld in twee categorieën.

De uitkomsten zijn voor elke categorie ondergebracht in twee tabellen. De eerste tabel geeft (absolute) aantallen scholen, gerangschikt naar het percentage uit de gymnasiale afdeling of rich-

ting uitstromende leerlingen, met intervallen van 10% tot 50% en een rubriek van 51% of hoger (n is het totaal responderende scholen). De tweede tabel drukt deze aantallen uit in percentages van de totale aantallen scholen waarvan de overeenkomstige gegevens bekend zijn.

Scholengemeenschappen met Latijn vanaf het 1^e leerjaar

	g.g.	0-10%	11-20%	21-30%	31-40%	41-50%	>50%	n
I -> II	12	52	17	2			2	85
II -> III	14	39	24	7			1	85
III -> IV	14	21	21	6	9	4	10	85
IV -> V*	20	45	8	6	2	2	2	85

* deze cursieve regel betreft een eigen berekening (zie toelichtende tekst)

of in procenten:

	0-10%	11-20%	21-30%	31-40%	41-50%	>50%	n	gem.
I -> II	71	23	3			3	73	9,5
II -> III	55	34	10		1		71	11
III -> IV	29,6	29,6	8,5	12,7	5,6	14	71	23
IV -> V	69,2	12,5	9	3,1	3,1	3,1	65	12

De rubriek g.g. (geen gegevens) is bij berekening van de percentages buiten beschouwing gelaten. Daardoor zijn de kolommen in de procentuele tabel één plaats naar links verschoven ten opzichte van de tabel met absolute aantallen. De kolom gem. in de onderste tabel geeft het uit de absolute aantallen berekende gemiddelde percentage uitstromende leerlingen per leerjaar weer. Hiertoe is per kolom de middenwaarde van het interval gekozen (dus 0-10% is berekend als 5%, 11-20% als 15% enzovoorts. De kolom >50% is, enigszins arbitrair, berekend als 60%, dus aan de voorzichtigte kant) en daarna vermenigvuldigd met het aantal scholen.

Van de 85 scholen uit onze respons die in het eerste leerjaar met Latijn beginnen (los van de vraag

of ze de leerlingen die daaraan deelnemen al als een gymnasiumklas of -groep beschouwen) doen er ruim 70 duidelijke uitspraken over de 'uitstroom', de leerlingen dus die na 1, 2 of 3 jaar met de klassieke opleiding stoppen. Bij bijna 7 van die scholen bedraagt de bedoelde uitstroom na 1 jaar niet meer dan 10%, bij bijna 23 ligt deze tussen de 11 en de 20%, en in enkele uitzonderlijke gevallen komt het percentage hoger uit. Ruw berekend komt dat over het totaal van deze groep scholen neer op een kleine 10%. Dat betekent dat de scholen er in hoge mate in slagen de interesse en de motivatie van de leerlingen voor de klassieke talen nog minstens één jaar vast te houden. Enkele scholen tekenen hier overigens eerlijk bij aan dat leerlingen bij keuze voor de gymnasiale stroom verplicht worden daar minimaal twee jaar mee door te gaan. De gegevens wijzen erop dat dit inderdaad slechts een klein aantal scholen betreft, dus dat de leerlingen er meestal ook zonder die verplichting voor kiezen door te gaan. Bij de bevordering van de tweede naar de derde klas, dus vrijwel altijd na ook een jaar Grieks naast Latijn, is de uitstroom bij ruim de helft van de scholen opnieuw minder of gelijk aan 10%, en bij nog eens éénderde tussen de 11 en 20%. Bij ééntiende van de scholen ligt deze tussen de 21 en de 30%, hogere percentages zijn ook hier uitzonderlijk. De gemiddelde uitstroom ligt hier iets boven de 10%.

Wezenlijk anders ligt de situatie bij de overgang van de derde naar de vierde klas, het moment waarop de profiel- en pakketkeuze aan de orde is. In die situatie is het nog maar een kleine dertig procent van de scholengemeenschappen uit deze categorie, waar de uitstroom minder dan of hooguit 10% bedraagt, bij een even hoog percentage ligt deze tussen de 11 en de 20%, terwijl de overige scholen hogere uitstroompercentages vertonen.

Gemiddeld komt dat neer op een uitstroom van 23%, dus bijna een kwart.

Onze vraagstelling ("*na één, twee, drie jaar*") maakt het -achteraf gezien- heel moeilijk om bij scholen die in de 1e klas met Latijn beginnen de uitstroom bij de overgang van de vierde naar de vijfde klas vast te stellen. Voorzichtige ramingen op basis van de aantallen eind-examenkandidaten lijken erop te wijzen dat deze voor de meeste scholen beduidend lager ligt dan bij de voorafgaande overgang. Met de nodige marges van onzekerheid valt hier een gemiddelde uitstroom van zo'n 12% te berekenen.

Scholengemeenschappen met Latijn vanaf het 2e leerjaar

g.g.	0-10%	11-20%	21-30%	31-40%	41-50%	>50%	n	
II -> III	15	49	15	9	5	4	3	100
III -> IV	11	20	25	14	10	14	6	100
IV -> V	22	54	14	6	3		1	100

of in procenten:

	0-10%	11-20%	21-30%	31-40%	41-50%	>50%	n	gem.
II -> III	57,5	17,5	10,5	6	5	3,5	85	14
III -> IV	22,5	28	15,7	11	15,7	6,6	89	24
IV -> V	70	18	7,5	3,5		1	78	10

Hoe is nu de situatie bij scholen die in het tweede leerjaar met het onderwijs in Latijn beginnen? Ook deze gegevens zijn ondergebracht in twee tabellen, analoog aan die van de eerste categorie. Van de 100 responderende scholen in deze categorie leveren voor de diverse leerjaren 80 à 90 scholen voldoende duidelijke getallen over de uitstroom. Na één jaar - dus bij de overgang van klas 2 naar 3 - ligt deze in ruim de helft van de gevallen onder de 11%, dat zijn relatief wat minder scholen dan bij de vroege beginners. Het gaat dan

ook in elk geval om iets oudere leerlingen met vermoedelijk een wat zwaardere totale schoolbelasting. Bij ruim éénzesde van deze scholen ligt de uitstroom tussen de 11 en 20%. Bij het resterende kwart van de scholen liggen de percentages hoger. Gemiddeld komt dat neer op een uitstroom van ongeveer 14%.

De overgang van 3 naar 4 (dus na 2 jaar Latijn en minstens één jaar Grieks) lijkt wat de uitstroom betreft nogal op dezelfde overgang bij de scholen die in de 1e klas met Latijn begonnen zijn, en die dus intussen drie jaar klassieke talen onderwezen hebben. Gemiddeld is ook hier sprake van een uitstroom van bijna een kwart. Blijkbaar speelt dus bij de keuze de leeftijd en/of de aard van de overgang (van onderbouw naar tweede fase) een grotere rol dat het aantal jaren dat de leerlingen al les gehad hebben in de oude talen.

→ het VCN-rapport komt op basis van een vergelijking tussen twee opeenvolgende schooljaren tot een andere inschatting van de uitstroom eind derde leerjaar voor de vakken Latijn resp. Grieks

Bij de groep scholen die in de tweede klas met Latijn beginnen, hebben we wel expliciet naar de overgang van klas 4 naar 5 gevraagd. Hier blijkt zonneklaar dat op de meeste van deze scholen (ruim tweederde) de uitstroom nog maar hooguit 10% bedraagt, veelal dus slechts uit enkele leerlingen zal bestaan. Bij bijna éénvijfde van de scholen ligt bovendien de uitstroom tussen de 11 en 20%. In dit stadium lijkt die uitstroom dus relatief nog kleiner dan bij de scholen die in de brugklas begonnen zijn (de schattingen t.a.v. die groep zijn echter, als gezegd, tamelijk onzeker). Heel globaal genomen tekent zich als meest voorkomende situatie (met alle ruimte voor varianten

en afwijkingen op individuele scholen) het volgende patroon af:

1. De meeste leerlingen die met Latijn beginnen, gaan minstens twee jaar door met de klassieke talen.
2. Op scholen die in de 1e klas met Latijn beginnen, zijn dit er nog wat meer dan op scholen die dat in de 2e klas doen.
3. Min of meer onafhankelijk van dat laatste vindt de meeste uitstroom plaats bij de overgang van de 3e naar de 4e klas.
4. Bij de bevordering van 4 naar 5 houden verreweg de meeste leerlingen de klassieke ta(a)l(en) in hun pakket.

Zoals al eerder is aangegeven, lag het niet in onze bedoeling bij deze enquête tot een rendementsberekening te komen. Niet alleen wilden we de invullers niet belasten met het tijdrovende speurwerk om de exacte aantallen over een aantal jaren terug te vinden, maar bovendien maken de vele veranderingen in de inrichting van de scholen meerjarenberekeningen nogal lastig. Wel kunnen we met de bovenvermelde uitstroompercentages zelf een schatting maken van het percentage leerlingen dat in de leerjaren 5 en 6 naar een gymnasiumdiploma toewerkt en van het aantal jaren dat de 'afhakkers' een klassieke opleiding hebben gevolgd.

Scholengemeenschappen met Latijn vanaf het 1e leerjaar

	0-10%	11-20%	21-30%	31-40%	41-50%	>50%	n	gem.
I -> II	71	23	3			3	73	9,5
II -> III	55	34	10		1		71	11
III -> IV	29,6	29,6	8,5	12,7	5,6	14	71	23
IV -> V	69,2	12,5	9	3,1	3,1	3,1	65	12
percentage leerlingen dat 3 jaar oude talen volgt (de leerjaren 1 t/m 3)								79.5
percentage leerlingen dat 4 jaar oude talen volgt (de leerjaren 1 t/m 4)								56.5
percentage leerlingen dat 5 jaar oude talen volgt (de leerjaren 1 t/m 5)								44.5
percentage leerlingen dat oude talen blijft volgen over de leerjaren 2 t/m 5								54

Scholengemeenschappen met Latijn vanaf het 2e leerjaar

	0-10%	11-20%	21-30%	31-40%	41-50%	>50%	n	gem.
II -> III	57,5	17,5	10,5	6	5	3,5	85	14
III -> IV	22,5	28	15,7	11	15,7	6,6	89	24
IV -> V	70	18	7,5	3,5		1	78	10
percentage leerlingen dat 3 jaar oude talen volgt (de leerjaren 2 t/m 4)								62
percentage leerlingen dat 4 jaar oude talen volgt (de leerjaren 2 t/m 5)								52

Deze bewerking van de cijfers lijkt uit te wijzen, dat op de scholen met gymnasium vanaf leerjaar 2 een iets hoger percentage van de starters doorgaat tot het eindexamen dan op de scholen met een brugklas gymnasium.

Bedacht moet wel worden dat het hier gaat om gemiddelden; de getallen van de diverse scholen lopen zeer uiteen (van 10% of minder tot 80 of zelfs 90%). Met andere woorden: de mate waarin scholen en docenten leerlingen weten te motiveren om de gymnasiumopleiding geheel af te maken loopt sterk uiteen en is afhankelijk van schooleigen factoren (een verband met de samenstelling van de school of met de omvang van de startersgroep en het aantal jaren waarin aparte gymnasiumklassen worden gevormd hebben we

met de beschikbare gegevens niet kunnen vaststellen)

Er is ook een andere benadering mogelijk waarbij men niet kijkt naar het aantal gymnasium-leerlingen in de hoogste leerjaren, maar nagaat hoelang de gemiddelde 'verblijfsduur' in de gymnasiumafdeling is. Op dat punt 'scoren' - zoals uit bovenstaande tabellen blijkt - de scholen met een brugklas gymnasium weer hoger.

De vergelijking tussen beide categorieën blijft trouwens moeilijk, omdat het moment van starten en van afhaken op verschillende leeftijd van de betreffende leerlingen en in verschillende stadia van hun schoolloopbaan valt, hetgeen ongetwijfeld invloed heeft op de motivatie.

Wanneer we dat verschil proberen te 'neutraliseren' door na te gaan, hoeveel leerlingen die in de tweede op het gymnasium zitten die richting drie jaar blijven volgen, blijkt dat dit op scholen met een brugklas gymnasium 54% is; iets hoger dan op de andere scholen (52%).

Het staat al met al wel vast dat maar een deel van alle leerlingen die aan de klassieke talen beginnen dit tot en met het eindexamen volhoudt; dat is overigens ook het geval bij andere vakken die niet tot het algemeen verplichte programma behoren. Daarnaast mag ons inziens gesteld worden dat ook het volgen van enkele jaren onderwijs in klassieke talen en cultuur veel aan de algemene vorming van de leerlingen kan bijdragen.

Aantallen eindexamenkandidaten

Gevraagd werd aan te geven, hoeveel leerlingen gemiddeld in de laatste 10 jaar voor de invoering van de tweede fase examen deden in één resp. twee klassieke taal/talen.

Daarbij past een kanttekening: de leerlingen met

twee klassieke talen kunnen soms wel, soms niet al meegeteld zijn bij het eerste getal; aangezien - zoals we zullen zien- dit in het algemeen zeer kleine aantallen zijn durven we bij de berekening wel uit te gaan van de getallen die genoemd werden onder 'één klassieke taal'.

Van de 185 scholen hebben er 24 deze vraag niet beantwoord; de resterende scholen gaven op, samen in de laatste 10 jaar (tot 2001 of 2002) gemiddeld ca. 2200 examen-kandidaten met - minstens - één klassieke taal te hebben geteld ; omgerekend naar de genoemde 287 scholen betekent dit dat er jaarlijks zo'n 3900 leerlingen een gymnasiumindexamen deden op de scholengemeenschappen.

Ter vergelijking: de zelfstandige gymnasia hadden in die periode gemiddeld ca. 2500 examenkandidaten.

Elders in dit verslag is de situatie vanaf de invoering van de Tweede Fase aan de orde. Daar wordt vermeld, dat op ruim de helft van de scholen de keuze voor Latijn en Grieks sindsdien niet veranderd is en dat van de overige scholen groei en krimp van de aantallen elkaar in evenwicht lijken te houden.

Daarvan uitgaande is het interessant onze getallen te vergelijken met de aantallen kandidaten die het Cito voor het examen 2003 opgaf: voor Latijn en Grieks samen waren dat 7196 kandidaten, waarvan er 3128 op de zelfstandige gymnasia examen deden. Dat zou betekenen dat in dat jaar 4068 leerlingen op de scholengemeenschappen een eindexamen met Latijn en/of Grieks deden. Onze ramingen lijken dus niet zo gek!

Uitgaande van dit aantal 4068 is bij het door ons aangehouden aantal van 287 scholen het gemiddeld aantal examenkandidaten per scholengemeenschap 14.

Het gaat hierbij steeds over gemiddelden en tota-

len; bedacht moet wel worden dat de aantallen per school zeer uiteenlopen, zoals uit de volgende staatjes valt af te lezen:

Aantallen examenkandidaten met 1 klassieke taal

	aantal scholen
niet ingevuld	24
1-5 leerlingen	23
6-10 leerlingen	50
11-20 leerlingen	59
21-30 leerlingen	25
31-40 leerlingen	3
meer dan 40 leerlingen	1

Aantallen examenkandidaten met 2 klassieke talen

	aantal scholen
niet ingevuld	24
geen leerlingen	22
1-5 leerlingen	128
6-10 leerlingen	10
meer dan 10 leerlingen	1

Ter vergelijking: op de 38 zelfstandige gymnasia doen jaarlijks 125 á 150 leerlingen examen in twee klassieke talen.

Uit deze overzichtjes blijkt dat er heel wat scholengemeenschappen zijn die jaarlijks maar enkele leerlingen voor Latijn en/ of Grieks in de hoogste leerjaren tellen. Dat scholen jaar in jaar uit bereid blijven ook die kleine groepen op het eindexamen in de klassieke talen voor te bereiden en hun het begeerde gymnasiumdiploma uit te reiken geeft aan hoeveel waarde er aan deze opleiding wordt gehecht.

De Tweede Fase en het gymnasium

Hoewel we ons realiseerden dat de invoering van de Tweede Fase op een deel van de scholen in 1998 en bij andere in 1999 heeft plaatsgevonden en dat er dus op het moment van onze enquête nog pas sprake was van vier respectievelijk drie jaar ervaring met de nieuwe structuur- waaronder slechts één of twee examenlichtingen -, vonden we het de moeite waard te proberen een indruk te krijgen van de effecten van deze vernieuwing.

Het ging vooral om de plaats van de klassieke talen en het nieuwe vak klassieke culturele vorming, de keuzemogelijkheden die de scholen daarbij bieden en de keuzes van de leerlingen. In de beleidsvoorbereiding van en de discussie rond de profielstructuur en het studiehuis is nogal wat gespeculeerd over de 'kansen en bedreigingen' die er voor de classici lagen in de nieuwe bovenbouw en de eerste ervaringen in de schoolpraktijk zijn wellicht een redelijke indicatie van de mogelijkheden en beperkingen.

Studielast en contacturen

Zoals bekend zijn scholen vrij in de 'vertaling' van de studielast per vak naar contacturen ('lessen') en andere uren die verschillende benamingen kunnen krijgen en waarin leerlingen meer of minder vrij zijn in de besteding van hun studietijd aan bepaalde vakken, al of niet onder begeleiding van de vakdocent. Het is denkbaar dat voor sommige vakken meer begeleide studietijd noodzakelijk wordt gevonden dan voor andere, afhankelijk van de aard van de leerstof en de mogelijkheden tot zelfstandige verwerking daarvan. Uit onze enquête blijkt dat de meerderheid van de scholen (89%) heeft gekozen voor een uniforme vertaling van studielast in contacturen en andere

uren; waar wel verschil is gemaakt geldt dat vooral de toewijzing van 'extra' contacturen aan de klassieke talen, soms ook aan wis- en natuurkunde. Een enkele maal worden ook vakken genoemd die minder contacttijd hebben gekregen, zoals I.o., kcv 3 en Nederlands.

In dit verband is het interessant om op te merken dat her en der op de formulieren door of namens de classici werd verzocht dat zij te weinig contacturen hebben om het lectuurprogramma en de andere stof (inclusief kcv) op een verantwoorde wijze met de leerlingen te behandelen.

→ uitgebreider gegevens over contact- en zelfwerkzaamheidsuren voor klassieke talen staan in het VCN-rapport.

Latijn, Grieks en kcv in de profielen

Bij de inrichting van de profielstructuur door de Stuurgroep Tweede Fase is lang gepraat en gedacht over de plaats van de klassieke talen daarin en de combineerbaarheid met de eisen die voor andere vakken binnen de diverse profielen zouden worden gesteld. Een van de zorgen onder classici was dat hun vakken hetzij ingeperkt zouden worden tot het C & M. profiel (en dus niet meer door de beta-leerlingen konden worden gekozen), óf verbannen naar het vrije deel, waardoor de druk op de motivatie van de leerlingen om deze vakken te kiezen zou toenemen.

Uiteindelijk is er in de voorschriften veel ruimte gelaten en bleven diverse gymnasiale varianten van de vwo-profielen mogelijk, ter keuze van de school.

We hebben daarom een vraag opgenomen over de keuzemogelijkheden die de scholen bieden. Hoewel over de vraagstelling en het 'format' voor de beantwoording lang is nagedacht, bleek de

invulling toch voor de nodige problemen te zorgen, omdat niet altijd duidelijk was, of het om Latijn resp. Grieks afzonderlijk ging of om de combinatie en omdat er ook enige verwarring ontstond over de begrippen profiel, profieldeel en vrij deel.

Al met al kunnen we slechts een paar algemene conclusies trekken uit de antwoorden op deze vraag : het overgrote deel van de scholen biedt de leerlingen de mogelijkheid Latijn en/ of Grieks te kiezen in combinatie met alle vier de profielen, waarbij kcv daaraan als verplicht is gekoppeld. In hoeverre leerlingen ook de mogelijkheid krijgen Latijn te kiezen zonder kcv en daarmee een athe-neumdiploma met Latijn te halen konden we niet achterhalen door genoemde complicaties bij deze vraag in de enquête.

→ het VCN-onderzoek bevestigt een gelijkmatige verdeling van leerlingen met Latijn en Grieks over de profielen.

Moment van profielkeuze

Op meer dan de helft (57%) van de scholen kiest de leerling zijn (definitieve) profiel aan het eind van het derde leerjaar; bij de andere scholen (43%) is dat vrijwel altijd aan het eind van het vierde leerjaar. In een enkel geval lijkt die keuze halverwege het vierde leerjaar gemaakt te worden. We veronderstellen dat dit moment van profielvaststelling van invloed kan zijn op de keuze van Latijn en/ of Grieks in het vierde leerjaar; een leerling kan de beslissing om ook eindexamens te doen in die vakken nog uitstellen, als het profiel pas aan het eind van de vierde wordt bepaald. Wellicht speelt die optie ook een rol bij de doorstroom- of uitvalcijfers waarover in een andere paragraaf is gerapporteerd.

Aantallen leerlingen

De keuze van Latijn en Grieks is in deze eerste jaren na de invoering van de Tweede Fase -zoals we al eerder vermeldden- op ruim de helft (54%) van de scholen niet veranderd. Van de overige scholen antwoordde iets minder dan de helft (22%) dat er een daling van het aantal leerlingen met Latijn of Grieks in de bovenbouw merkbaar is en 24% van de respondenten constateert juist een stijging van dat aantal. Helaas kunnen we uit de antwoorden niet aflezen, hoe het met de keuze van de combinatie Latijn + Grieks staat. Aangenomen mag worden dat dit nog steeds een heel klein aantal leerlingen betreft die dan vrijwel zeker één van beide vakken binnen het profieldeel C & M. doen en het andere als onderdeel van het vrije deel.

→ vergelijking van twee lichten in het VCN-rapport lijkt te wijzen op een daling voor Latijn en Grieks in het eerste jaar na invoering van de Tweede Fase.

Kcv en ckv

Bij de introductie van het nieuwe vak klassieke culturele vorming werd benadrukt dat dit als een zelfstandig vak moest worden beschouwd dat vooral ook aantrekkelijk moest worden voor leerlingen die geen Latijn of Grieks volgen maar wel geïnteresseerd zijn in de culturen van de Oude Wereld. De ontwerpers van het leerplan en lesmateriaal hebben zich daartoe ook ingespannen. Op onze vraag, of de scholen deze mogelijkheid ook bieden antwoordde 36% dat dat het geval is. Op de andere scholen wordt deze nieuwe doelgroep dus niet bediend, ongetwijfeld om serieuze redenen, zoals beperkingen in clustermogelijkheden of formatieruimte. Of zouden we moeten aan-

nemen dat er te weinig belangstelling voor bestaat?

- ➔ in het VCN-rapport is sprake van een hoger percentage scholen (45 á 50%) dat dit aanbod doet.

Voor alle duidelijkheid: het gaat dan om leerlingen die geen gymnasiumdiploma kunnen krijgen, omdat daarvoor de koppeling van Latijn of Grieks met kcv als verplicht geldt.

Eén van de moeilijkheden die in de jaren van voorbereiding en invoering van de Tweede Fase werden gesignaleerd betrof de verplichting voor een leerling die in de loop van de drie jaar bovenbouw besloot Latijn of Grieks te laten vallen en daarmee "over te stappen naar het atheneum", alsnog het programma voor kcv in te halen, omdat het reeds gevolgde kcv daarmee niet gelijkgesteld mocht worden.

We vroegen de scholen, of dit in de praktijk tot problemen leidde; het antwoord was in 88% van de gevallen ontkennend. Kennelijk is er in de werkelijkheid van alle dag nogal soepel omgesprongen met deze formele regel die in de voorstellen tot herziening van de Tweede Fase vervalft.

Het gymnasium en de klassieken

Verondersteld mag worden dat het onderwijs in de klassieke talen een belangrijke rol speelt bij het realiseren van de gymnasiale vorming, maar daarnaast hebben gymnasiumleerlingen vaak een speciale belangstelling en een benadering van onderwerpen, die ook bij andere vakken aanleiding zou kunnen zijn voor een bepaalde behandeling van leerstof.

Daarom stelden we enkele vragen over het programma en het lesmateriaal in de gymnasiale afdeling en over de inzet van docenten. Het spreekt vanzelf dat de veronderstelde speciale aanpak en extra aandacht bij diverse vakken eigenlijk alleen mogelijk zijn als de school aparte groepen van gymnasiasten kan vormen.

Inhoud van het lesprogramma

Volgens de invullers onderscheidt op de meeste scholen (83%) het programma voor de gymnasiumleerlingen zich alleen door de vakken Grieks en Latijn en -natuurlijk- door klassieke culturele vorming dat voor deze leerlingen de plaats inneemt van kcv 1.

Op de overige scholen (17%) wordt ook bij andere vakken rekening gehouden met de mogelijkheden en interesse van de gymnasiasten.

Dat geldt vooral voor nederlands en geschiedenis, maar ook andere vakken -waaronder wiskunde- worden genoemd. Het gaat daarbij vooral om verbreding of verdieping van de leerstof.

Op een aantal scholen zoekt men het meer in het periodiek aanbieden van speciale projecten voor de gymnasiumafdeling.

Lengte van de schooldag of schoolweek

Het verschil tussen het programma van de gymna-

4,3% VAN DE DOCENTEN KLASSIEKE TALEN
VINDT HET WEL BEST, ZO...

MIJN MANAGER HEEFT
CONTACT MET HET MANCHESTERGYMNASIUM...
DAAR BIEDEN ZE EEN WEEKSALARIS
VAN € 130.000,-

siasten en hun medeleerlingen kan heel zichtbaar worden in het aantal te volgen lessen. Gevraagd werd daarom of de gymnasiumleerlingen een langer rooster hebben dan hun collega's in het vwo, respectievelijk in de onder- en bovenbouw.

De antwoorden die op de onderbouw betrekking hebben zijn elders al besproken in verband met de lessentabel.

Voor de bovenbouw geldt, dat op ruim de helft van de scholen de gymnasiumleerlingen inderdaad een langere schooldag/-week hebben en op iets minder dan de helft een even lange.

Hierbij moet aangetekend worden dat het voor de beantwoording van de vraag wel van belang was om onderscheid te maken tussen de situatie voor en na de invoering van de profiel-structuur en dat een en ander vooral afhangt van het aantal lessen resp. contacturen dat men voor de klassieke talen heeft (of had) ingeroosterd. In de Tweede Fase loopt de lengte van de (schoolgebonden) week nogal uiteen naar gelang de profielkeuze van de leerlingen en is het onderscheid tussen wel en niet gymnasium wellicht minder duidelijk.

Welke docenten?

Op minder dan 20% van de scholen wordt bij de toedeling van klassen rekening gehouden met het inzetten van speciale docenten voor het gymnasium.

Als we dit combineren met de voorgaande vragen dan lijkt het erop dat op de meeste scholen het vorm en inhoud geven aan de gymnasiale opleiding grotendeels wordt overgelaten aan de classici en dat in een minderheid van de gevallen ook andere vakken en collega's structureel daaraan bijdragen. Een eventuele transfer van kennis of benadering zal dan via de leerlingen moeten plaatsvinden.

Lesmateriaal

We vroegen naar de mening over het beschikbare lesmateriaal voor respectievelijk Latijn, Grieks en kcv.

De grote meerderheid van de invullers is van mening dat er voldoende materiaal beschikbaar is voor de drie vakken. Enig verschil tussen de vakken is daarbij wel te zien: voor Latijn beantwoordt 94% de vraag met ja; voor Grieks is dat 83% en voor klassieke culturele vorming 91%.

Gevraagd naar een oordeel over de kwaliteit van dit lesmateriaal is het antwoord ook overwegend positief, maar hier zijn de verschillen tussen de vakken nog duidelijker:

Voor Latijn geldt dat 92% van de invullers het materiaal goed of voldoende vindt en 8% matig (de optie slecht werd niet ingevuld); bij Grieks en klassieke culturele vorming luidt het oordeel in 75% goed of voldoende; de overigen vullen meestal matig in; alleen bij Grieks is 3% van mening dat het lesmateriaal slecht is.

Al deze uitspraken zijn nogal algemeen; we hebben namelijk niet gevraagd, welke boeken of methodes gebruikt worden.

Over het geheel genomen mogen de docenten die hebben meegewerkt aan het tot stand komen van de vele nieuwe boeken en bundels voor deze vakken ons inziens tevreden zijn met deze geluiden uit het veld.

Voorlichting, Werving en Profilering

Het zal duidelijk zijn dat deze drie termen een zekere overlap kennen; in onze enquête hebben we geprobeerd een onderscheid te maken tussen enerzijds die activiteiten die bedoeld zijn om leerlingen en hun ouders te stimuleren om binnen de school te kiezen voor het gymnasium en daarin door te gaan en anderzijds de middelen die een school hanteert om - vooral naar buiten toe - de aandacht te vestigen op het bestaan van zo'n afdeling of stroom.

Maar sommige zaken kunnen zowel tot het een als het ander gerekend worden.

In het kader van voorlichting en werving binnen de school worden introductielessen in de brugklas en speciale ouderavonden het meest genoemd.

Daarnaast vermeldt men activiteiten als:

- * mentorlessen
- * intakegesprekken
- * keuzebegeleiding door mentor of decaan
- * klassieke vorming of latijn voor alle brugklasleerlingen.

Om het gymnasium naar buiten toe onder de aandacht te brengen maakt men gebruik van advertenties en de naamgeving van de school. Maar ook nog een rijk scala aan andere middelen wordt genoemd:

- * bezoek basisscholen om potentiële leerlingen te werven
- * PR naar basisscholen en de regionale pers (dit met name als men op school iets organiseert waarmee de gymnasiumafdeling in de schijnwerper gezet kan worden)
- * een aantal scholen ontwikkelt eigen voorlichtingsmateriaal terwijl andere gebruik maken van de brochures van de VCN of van de BGV
- * ook wordt in een aantal gevallen op de website

van de school melding gemaakt van bijzondere- op het gymnasium gerichte- activiteiten

- * speciale accenten bij de reguliere voorlichtingscampagnes.

Samenvattend noemt een van de invullers al deze inspanningen: "het continu uitdragen dat de school een gymnasiumafdeling rijk is".

Sommige van bovenstaande maatregelen en middelen kunnen evengoed beschouwd worden als vormen van profilering van het gymnasium. Tot dat doel dragen zeker activiteiten bij die de school speciaal voor en met de gymnasiasten organiseert.

Van de door ons 'voorgedrukte' voorbeelden scoorden vooral *reizen en excursies* hoog : maar liefst 88% van de scholen meldde die te houden; ook het (bezoeken of zelf opvoeren van) klassiek toneel werd vaak (50% van de scholen) als activiteit aangekruist.

Daarnaast noemde men allerlei andere ondernemingen zoals *speciale projecten, gymnasiumdagen, verbredingsprogramma's en romeinse maaltijden, tentoonstellingen en filmdagen*. Kortom, op allerlei manieren proberen scholen de aantrekkelijkheid van de gymnasiale opleiding te verhogen en uit te dragen.

Perspectieven en problemen

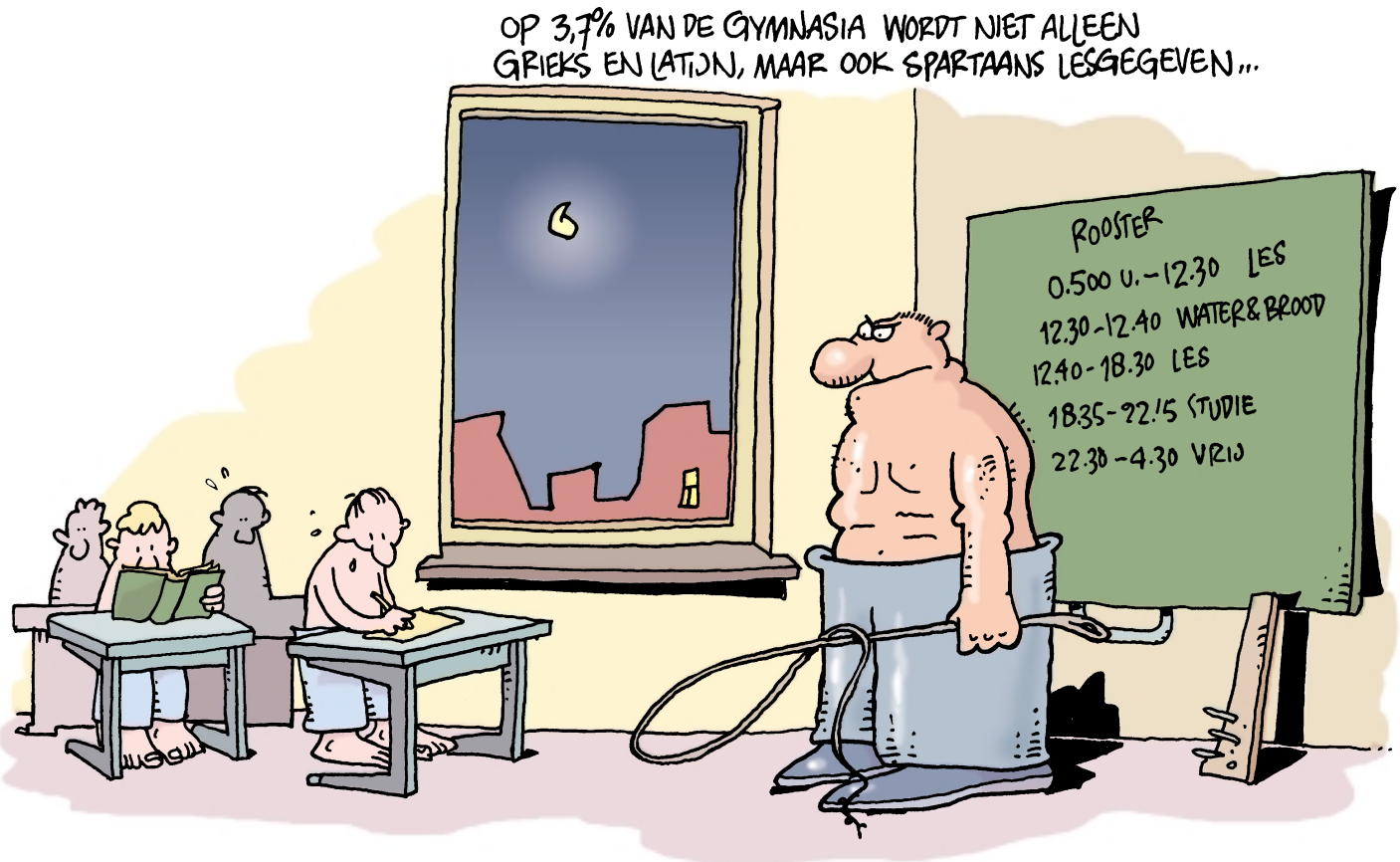
Aan het slot van de enquête werd een drietal vrij open vragen gesteld waarin naar meningen en verwachtingen werd gevraagd. Vanzelfsprekend zijn de antwoorden afhankelijk van de persoonlijke opvattingen en gevoelens van de respondenten en mogen ze niet als zonder meer representatief voor de scholen worden beschouwd. Ook moet hier nogmaals vermeld worden, dat op sommige scholen de schoolleiding de invulling zelf ter hand heeft genomen of gecoördineerd, terwijl

deze in andere gevallen aan de classici werd overgelaten. Ook heeft niet iedereen al deze vragen beantwoord.

Toch mogen we aannemen dat de beantwoording van de vragen een goed beeld geeft van de bestaande meningen en gedachten.

Toekomstverwachtingen

Op onze vraag naar de perspectieven voor de gymnasiumopleiding (op de eigen school) in de komende vijf á tien jaar antwoordde - zoals eerder

vermeld - 56% van de respondenten in termen als *hoopvol, kansrijk, optimistisch* of andere positieve beoordelingen. Daartegenover staat 18% die zich uit in bezorgde of sombere zin; de resterende 26% geeft een neutraal antwoord.

Deze uitkomst kan op verschillende manieren gelezen worden: als de (kleine) meerderheid van de invullers positief gestemd is zijn we geneigd dat goed nieuws te vinden voor de lan-delijke positie van de gymnasiale afdelingen.

Maar voor degenen die de nodige zorgen of problemen hebben op de eigen school is dat uiteraard geen troost; de toelichting die een aantal van hen bij het antwoord heeft gegeven laat zien waarin de verklaring vooral gezocht wordt:

Het grootste (meest genoemde) probleem vormt het al acute of dreigende tekort aan - bevoegde en gekwalificeerde - docenten. Daarbij wordt benadrukt dat een gymnasium-afdeling het vooral moet hebben van enthousiaste en inspirerende docenten voor de klassieke talen omdat leerlingen hun keuze van deze vakken en het volhouden van de inspanningen daarvoor vaak laten afhangen van de persoon die voor de klas staat.

→ ook in het VCN-onderzoek komt het (driegend)tekort aan bevoegde classici aan de orde. Een enkeling beklagt zich over de dalende motivatie en inzet van leerlingen en het gemak waarmee zij overstappen van gymnasium naar athe-neum.

Natuurlijk is terugloop van het aantal leerlingen in de gymnasiumafdeling een punt van zorg op een aantal scholen; die zorg concentreert zich dan op de bovenbouw waar de aantallen soms wel erg klein worden en daarmee erg kostbaar voor de school. Ook wordt wel specifiek getwijfeld aan de kansen voor het Grieks dat eerder in de gevarenzone komt.

De ongunstige plek die Latijn en Grieks in het weekrooster krijgen wordt nogal eens genoemd als extra drempel voor de keuze en het volhouden daarvan.

Voor sommige scholen geldt dat het aanbod van gymnasiumopleidingen (categoriaal en in scholen-gemeenschappen) in de directe omgeving leidt tot een grote concurrentie en de spoeling te dun maakt. In het licht van de strijd om de leerling - intern en extern - wordt op veel scholen hard gewerkt aan herprofilering van de gymnasiumafdeling en het geven van nieuwe impulsen.

Met die constatering eindigt dit aan zorgen gewijde stukje toch nog enigszins positief, maar het valt niet te ontkennen dat op een aantal scholen de positie van de gymnasiumbovenbouw onder druk staat en dat er van de school en de meest-betrokkenen veel gevraagd wordt om voortbestaan te garanderen.

Tweetalig vwo en gymnasium

Omdat het tweetalig vwo door sommigen gezien wordt als een alternatief voor het gymnasium en er zelfs wel eens gesproken wordt van 'het moderne gymnasium' stelden we de volgende vraag: "*ziet U (de groei van) het tweetalig vwo als concurrerend alternatief voor de gymnasiale opleiding?*" en vroegen daar zo mogelijk ook een toelichting op te geven.

Door een technische vergissing kwam deze vraag niet op alle toegestuurde formulieren voor en we hebben daarom maar van ruim 100 scholen een antwoord gekregen.

Daarvan is tweederde (65%) van mening dat er geen sprake is van concurrentie, omdat deze nieuwe variant een andere groep leerlingen ("de meer praktisch ingestelden") aanspreekt en juist een soort aanvulling vormt die de school aantrekkelijk maakt voor leerlingen die wel wat extra's aankun-

nen en willen. Ook wordt wel gesteld dat het gymnasium een zo goede en gevestigde naam heeft dat het enige concurrentie wel aankan.

De 35% die op de vraag antwoordt dat er wél sprake is van concurrentie meent juist dat het tweetalig vwo op dezelfde doelgroep mikt (de gemotiveerde en getalenteerde leerling) en dat de aantrekkingskracht van deze moderne variant ten koste gaat van de gymnasiumafdeling. Het instandhouden van beide naast elkaar zal volgens hen ook moeilijk worden door de versnippering van de toch al kleine aantallen en de daarvoor ontbrekende formatiegelden.

Een enkele school biedt overigens tweetalig gymnasium aan, waardoor de alternatieven anders komen te liggen.

Knelpunten en problemen

Helemaal aan het eind van de vragenlijst werd de mogelijkheid geboden, knelpunten of andere zaken die mogelijk niet eerder aan de orde waren gekomen te noemen.

Daarvan is op vrij grote schaal gebruik gemaakt, waarbij soms eerder al genoemde punten herhaald werden, zoals de klacht over te weinig uren voor de klassieke talen in onder- en/ of bovenbouw; het dreigende of al voelbare tekort aan docenten en het gemak waarmee leerlingen soms afhaken en overstappen. Ook werd de bedreigde positie van het Grieks opnieuw genoemd. Kennelijk onderwerpen die de invullers zwaar op de maag liggen en die zij wilden benadrukken!

Maar er kwamen ook andere zaken aan de orde. Zo werd herhaaldelijk geklaagd over de afnemende taalvaardigheid van de leerlingen die de docenten klassieke talen voor extra problemen stelt bij het aanbrengen van de onmisbare basiskennis van Latijn en Grieks.

Anderen benadrukten het belang van een brede steun binnen de eigen school voor de gymnasiumafdeling; het moet niet van een enkeling afhangen! Eén van de respondenten sprak van een kern-team dat zich specifiek met het wel en wee van deze afdeling zou moeten bezighouden.

Voor een vrij groot aantal mensen vormen de rooster- en clusterproblemen een handicap bij het vrijmaken van voldoende ruimte voor de klassieke talen en het motiveren van leerlingen om voor het gymnasium te (blijven) kiezen. Wanneer bijvoorbeeld de uren Latijn en Grieks vooral aan de rand van de dag worden geplaatst wordt de verleiding voor de leerling om die in te ruilen voor vrije tijd wel erg groot!

De relatief hoge studielast voor Latijn en Grieks (die in de plannen tot herziening nog verhoogd lijkt te worden) schrikt volgens een aantal invullers leerlingen af om voor deze vakken te kiezen op het moment van hun profielkeuze. Een lastig punt, omdat bij de beantwoording van andere vragen duidelijk is dat deze vakken volgens velen wel de nodige tijd vragen om het programma op een verantwoorde manier te verwerken.

En - last but not least - er is op heel wat scholen zorg over de betaalbaarheid van de vaak kleine groepen die in de bovenbouw van de gymnasiumafdeling bestaan. Het is duidelijk dat de school er vaak heel wat voor over moet hebben om een volwaardig gymnasium te handhaven en dat daarvoor ook het nodige begrip van collega's wordt gevraagd.

Her en der worden op scholen om deze reden combinatiegroepen gevormd, hetzij van gymnasium- en atheneumleerlingen (in andere vakken dan Latijn en Grieks), hetzij van leerlingen Latijn en/of Grieks uit verschillende leerjaren.

Beide oplossingen hebben natuurlijk hun nadelen zowel voor de docent als voor de leerlingen: in een combinatie atheneum/ gymnasium wordt het wel moeilijk bij bepaalde vakken of onderwerpen een benadering te kiezen die vooral de gymnasiumleerling aanspreekt en ook de aanpak en vragen van beide categorieën leerlingen willen nog wel eens uiteenlopen; een combinatie van examenleerlingen en vijfdeklassers voor Latijn of Grieks stelt de docent voor problemen in de planning van de leerstof en de gerichte voorbereiding van het examen.

Maar het zal vaak niet of moeilijk anders kunnen.

Ter afsluiting

Zoals we aan het begin van deze rapportage schreven, is er reden genoeg om op grond van de gegevens te spreken over een gezonde situatie voor de gymnasiumopleiding op de scholen-gemeenschappen. Dat geldt voor de aantallen geïnteresseerde leerlingen, voor de inhoud van het programma en voor de energie en creativiteit die besteed worden aan het aantrekkelijk maken van deze variant in het vwo. Tegelijkertijd wordt daarmee duidelijk dat deze extra inspanningen en aandacht nodig zijn om een verantwoord en haalbaar voortbestaan van deze afdelingen te garanderen.

Het politieke en onderwijskundige klimaat is daarvoor gunstig, maar het moet uiteindelijk van de docenten en hun schoolleidingen komen. Uit de door ons ingezamelde en bewerkte gegevens klonken zowel het enthousiasme en de betrokkenheid van de invullers als hun begrijpelijke zorgen door. Wij spreken de hoop uit dat dit rapport op beide punten enig nut zal hebben en zo mogelijk inspiratie zal bieden voor het verder uitbouwen en versterken van het gymnasium onderwijs op een groot aantal scholen in Nederland.

Bronvermelding:

Het rapport over een VCN-enquête in het schooljaar 2001-2002 onder classici van diverse schooltypes is uitgebracht door de SLO (Enschede, oktober 2003)

Colofon:

Tekst rapport: Belangengroepering Gymnasiale Vorming

Productiebegeleiding: afdeling communicatie AOb

Illustraties: Wim Steenhagen

Opmaak: Studio Dijkman

Druk: Senefelder

Uitgave: Algemene Onderwijsbond

www.aob.nl